

נערך ע"י הרב הגאון ר' אריה קניגסהפר שליט"א

סוגית זוחלין

במכתב להגר"ח מבריסק, חזו"א ק"מ ד', בית שלמה ח"ב סי פ"ב.

ה. זוחל וחוזר למקוה מאליו :

פ"ז מ"ז, פ"ו מ"ג, ריב"ש רס' רצ"ב, רמ"א נ', ש"ך ל', ק"כ, בהגר"א צ"ז, פ"ת ג', חזו"א תנינא ד' ב', ט' ח' (נפק"מ פילטר, עיין אור מאיר) אשכול סוף סי' ס'.

ו. זחילה, אם יסודו מדין קטפרס חיבור :

בהגר"א ו' צ"א. אור זרוע מקוואות סו"ס של"ו בשם רבינו שמחה, רבינו יונה ברכות פ"ח עמוד מ"א ד"ה ונראה בא"ד שאינו נקרא עירוב וכו', ריב"ש רצ"ב בדעת הרמב"ם, ב"י סוף נ"ד, רש"י חגיגה י"ט א' ותוס' שם, תוס' חולין לא' ב' ורש"ש, תו' בכורות נ"ו בסוף הדיבור.

ז. אם זוחלין משלימין למ' סאה :

ר"ש פ"ה מ"ו בא"ד ומיהו אפשר, ריב"ש רצ"ב מהרי"ק קנ"ו, ש"ך ל', חזו"א ליקוטים ו' א'.

ח. אם מקוה זוחל, מטהר מקוה אשבורן שאוב :

עיין ר"ש פ"ה מ"ב ומהא דתנן וכו', מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' י"ח ד"ה ומיהו, ש"ך נ"ה, שו"ע סעיף ס'.

ט. זחילה ממקוה למקוה : חזו"א קכ"ז ב'.

משנה פ"ה מ"ה, מ"ו, מ"ג.

א. נקב למעלה ממ' סאה או למטה ממ' סאה :

ר"ש פ"ה מ"ה, רא"ש שם, רא"ש בהלכות סי' י"א, שו"ת הרא"ש ל"א ד', מרדכי שבועות רס"י תשמה, רשב"א שער המים ב', תשב"ץ ח"א י"ז, טור ושו"ע נ', הגר"א צ"ו, חזו"א תנינא ח' ד', מהרי"ק שורש קנ"ו, בית שלמה ב' נ"א, חזו"א קמא ו' ז', ליקוטים ד' א' [נדפס גם ביו"ד ק"מ] לחם ושמלה פ"ו.

ב. זחילה של נקב, או זוחל והולך כמעין :

עדות פ"ה מ"ב בפירוש הראב"ד ותוס' שני שם, אשכול ס', שו"ע נ"א, שו"ת שערי ציון ח"ג כ"ו במכתב להגר"ח (ד"ה והנה נתקשיתי), חזו"א ח' ד', ליקוטים ד' ג' (ובכל מראי מקומות שבאות הקודם).

ג. זוחלין פסול מן התורה או מדרבנן :

רשב"א שער המים ב', ריטב"א נדרים יג' ב' (לדף מ'), שו"ת מהרי"ק שורש קט"ו, תרומת הדשן רנ"ד, מרדכי פרק במה אשה סי' שנ"ז שנ"ח, ב"י ר"א סעיף ג', ד"מ ס"ק ז', רמ"א ס"ב, ש"ך ס"ק י', ט"ז ס"ק ג', חת"ס ר"ב, חזו"א תנינא ז' ג'.

ד. זחילה שאינה נכרת :

רשב"א שער המים ב', ש"ע נ"א, הגר"א צ"ו, שו"ת חת"ס רי"א, שו"ת שערי ציון ח"ג כ"ו

סוגית קטפרס אי חזי חיבור:

חגיגה י"ט. חולין לא' ב' תוס' רשב"א רש"ש, טבול יום פ"ב מ"ז בר"ש, מקוואות פ"ד סוף מ"ד, חרדלית פ"ה מ"ו, אהלות ג' ג'.

ד. אי גוד אחית הוא מטעם סופו לירד:

תוס' גיטין ט"ז, ראבי"ה במדכא תשמ"ו, רמב"ן ריטב"א ע"ז דף ע"ב, ר"ח חגיגה י"ט.

ה. קטפרס להכשיר שאובין:

ר"ש פ"ו מ"ח, ועיי"ש בשאר ראשונים, פ"ג מ"ב בר"ש והרא"ש, שו"ת הרא"ש ל"א ב', ראה תוספתא פ"ה ה"ט לגירסת הראב"ד בעל הנפש ב' י"ב, ולגירסת הר"ש פ"ז מ"ו, וכעין זה יש לדון בניצוק עיין ט"ז ס"ק מ"ז, וחזו"א תנינא סימן ג' ס"ק יב, י"ד, י"ח, סי' ד' ס"ק א', ג' ד"ה שו"ע, י"א, י"ז, י"ח, ליקוטים סי' ה' ס"ק ב', ג'. סי' ו' ס"ק ב', קמא ג' א', ב' ט'.

א. בדין נצוק - קטפרס - גוד אחית וגוד אסיק אי חזי חיבור:

מקוואות פ"ז מ"ו, חגיגה י"ט גפ"ת, גיטין ט"ז גפ"ת, רמב"ם מקוואות פ"ח ה"ח, הי"ב, ספר הישר לר"ת ת"א, שו"ת לר"ת ס"ג י"א, פ"ג מ"ב בר"ש ותוי"ט, עדיות פ"ה מ"ב בראב"ד, ריב"ש רצ"ב וכסף משנה, רמב"ן ריטב"א ר"ן ע"ז ע"ב ב' (ט"ז ר"א ס"ק מ"ז) שו"ע או"ח קנ"ט ז', סימן ר"א סעיף ס"ב בטור ושו"ע.

ב. סגוס אי המים שבו קטפרס:

ראב"ד בבעל הנפש ס"ב הי"ג, ריב"ש רצב, שו"ע ר"א סעיף ס"ג, חזו"א קמא ג' י, תנינא ד' א'.

ג. גדר קטפרס - מדוע מעיין כשר בקטפרס:

בית יוסף סוף סעיף נ"ד, תוס' בכורות נ"ו, ביאור הגר"א ס"ק ו', צ"א. רש"י גיטין ט"ז. רש"י ותוס'

עירוב מקוואות:

ראבי"ה, לראות את הראבי"ה (תתקפ"ח), שו"ע נ"ב, ביאור הגר"א צ"ז, שו"ת חכם צבי סי' מ', בית מאיר קונטרס ג' נ"ב, חזו"א קמא ז' ד-ה, תנינא ט' ג-ד, יו"ד סי' קמ"א ס"ק ד'.

ג. חיבור על גבי הכותל האם צריך שפופרת הנוד:

ר"ש טהרות פ"ח ט', תוס' חגיגה כ"א ב', ומדכא הובא דבריו בבית יוסף, רמ"א נ"ד.

ד. עוקה וחורי מקוה:

פ"ו מ"א, ר"מ ר"ש, בעל הנפש ג' כ' בענין זבחים כ"ב, ובגליון רע"א שם, ש"ך קכ"ז, חזו"א קמא ז' ב', תנינא ט' ב' י'.

א. חיבור שפופרת הנוד וטופח להטפיה וקליפת השום:

פ"ו מ"ז - ט', תוס' גיטין ט"ז, חגיגה כ"א, יבמות ט"ו. ר"ש טהרות פ"ח מ"ט, ספר הישר ת"א, ראב"ד בעל הנפש ג' ט"ז, רמ"א סעי' נ"ב, מהרש"א גיטין ט"ז, חידושי מרן רי"ז הלוי הלכות מקוואות, ריב"ש רצב, רשב"א שער המים שער י', יראים סי' כ"ו (כ"ז) רמב"ם טומאת אוכלין פ"ז א-ה, חידושי רבינו חיים הלוי וגליונות, חזו"א טהרות י"א ד'.

ב. צירוף נקבים לשפופרת:

פ"ו מ"ה ר"מ ר"ש, חגיגה כ"א כ"ב רש"י ור"ח, יראים כ"ו (ל"א), מרדכי שבועות תשמ"ו בשם

ה. שיעור חיבור להכשיר שאובין:

תוספתא הובא דבריו בר"ש פ"ו מ"ה, רשב"א שער המים ג', ב"י ט' ד"ה דע. ועיין עוד ר"ש ה' ב', חזו"א תנינא ג' ג'.

פ"ו מ"ח ר"ש, רא"ש, ורא"ש במ"ז, ובפסקים ט"ו, רשב"א שער המים ש"י, ובריב"ש, טור שו"ע נ"ג וברמ"א, ועיין ר"ש שהקולא בחיבור כשערה הוא מטעם דשאובין הוי דרבנן, ולפי זה לא מהני ברוב שאוב, ועיין מאירי, ובחידושי רבינו חיים הלוי מקואות פ"ו ה"ד, ובגליונות חזו"א.

ו. ים ומעין אם צריך חיבור כשפופרת הנוד:

ז. כלי בתוך כלי, האם צריך חיבור כשפופרת הנוד:

פ"ו מ"ב ומ"ה, פיהמ"ש לר"מ ור"ש שם, חגיגה כ"ב תורי"ד שם, רמב"ן ב"ב סה' ב', ט"ז י"ז, משנה אחרונה ש"ך כ"ח, חזו"א תנינא ג' ג', ר"ש טהרות ח ט, רשב"א שער המים ג', רמב"ם סוף פ"ג, שו"ע סעיף ט'.

סוגית מעין:

א. מעין שהפסיקו:

ג. נהרות ענין א - האם נהר מכיפיה מבריק וכשר ברבו מי גשמים:

פ"ה מ"ה, ר"ן נדרים מ', וריטב"א (על הריף) שם, מהר"ם ומרדכי שבת שנ"ז מובא בב"י ב', רא"ש י', שו"ע ורמ"א סעיף ב'.

ר"ש ה' א', רא"ש סי' ט', תוס' בכורות נ"ה ב', בעל הנפש ב' י"ט, ובריש שער המים, רשב"א שער המים י"א בדין נפסק, ריש שער הטבילה בשם ר"ת, שו"ת רשב"א מיוחסות רכ"ח רל"א, רמב"ם ט ג כס"מ, פיהמ"ש ה' ה', מהרי"ק שורש קנ"ו, קט"ו, דרכי משה ט"ו, טור ושו"ע י' י"א, פרישה כ"א, ב"ח, ט"ז ג' כ' כ"ב כ"ו, ש"ך ל- לד, נקודות על ט"ז י"ט, בית מאיר קונ' ג' י' בש"ך, שמלה ל"ה. חזו"א תנינא ב' י"ד - ט"ז, ג' י"ח, ד' ג', ד' ח', ד' ח'.

ועיין עוד תוספתא א' ז' ובהגר"א שם, פרה פ"ה מ"ו ר"ש ורא"ש, ופ"ט מ"י.

ב. האם מעין מטהר באשבורן:

פ"א מ"ז פיהמ"ש ר"ש רא"ש, פ"ה מ"ג פיהמ"ש ר"ש רא"ש, רא"ש י' י"א, שו"ת הרא"ש ל"א י' י"א, פ"ה מ"ה ומפרשים, עדיות ז' ג' ר"מ וראב"ד, נדרים מ' ר"ן ריטב"א רמב"ן רשב"א, שבת ס"ה רש"י תוס' רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן, ועי"ש במרדכי, בכורות נ"ה ב' רש"י ותוס', תה"ד רנ"ד, מהרי"ק קט"ו, רשב"א שער המים י"א ו-ב, ראב"ד בעל הנפש א ג-ד, רז"ה שם, רמב"ם פ"ט ה"ו, הי"א, השגות הראב"ד, כס"מ, טוש"ע רמ"א ס"ב, ח' רח"ה ט' ו' חזו"א קמא ו' ו', תנינא כל סימן א', ג' ו', נודע ביהודה תנינא קל"ו, חת"ס ר"ח, חזו"א יו"ד קל"ט.

רמב"ם פיהמ"ש פ"ה מ"א ומ"ג, רמב"ם ט' ט' וכס"מ, או"ז של"ז ז' ח', תוס' בכורות נה' ב' ד"ה שמא, מהרי"ק נ"ו, ח' רמב"ן ור"ן בשבת נ"ה ב', ופסקי הרי"ד שם, ראבי"ה סוף תתקפט, חזו"א קמא ו' י"א, עיין תוס' שנ"ץ עדיות ז' ד' לענין מים חיים.

ד. גל שנתלש:

פ"ה מ"ו, ראב"ד עדיות ה' ב', עיין בהערות בעל הנפש עמוד רכו, רא"ש י"ג, ש"ך קכ"ג, רשב"א חולין ל"א ב', חגיגה י"ט ברש"י, רמב"ם ט' י"ח (משווה פסול מים באויר לזוחלין, עיין כתבי הגרי"ד סולוביצ"ק) חי' רח"ה הנ"ל, תוספתא ד' ג', חזון יחזקאל, אמרי משה א י"ח.

האם דין ימים כמעין:

פ"ה מ"ד, שבת ק"ט גפ"ת, פרה פ"ח מ"ח, רמב"ם ט' י"ב, כס"מ שם ובהי"ח, רמב"ם פרה פ"ו ה"ט - י, משנה אחרונה בפרה, שמלה כ', חזו"א קמא ה' ט"ו, פרה י"ג י"ג, אבי עזרי פרה ו' י' [עיין עוד דברי חיים סעיף ה', דובב מישרים א סי' ס"ט, בית מאיר קונט' ג' נ"ז].

טבילה בכלי המחובר למקוה:

פ"ה מ"א ב'.

מבואר דמעין בשוקת פסול, וקשה אמאי לא תועיל שאיבה, מאי שנא משדה תיבה שבים דפ"ו מ"ה שטובלין בהם אם נקובים כשפופרת. וכמה ישובים ושיטות חלוקות בראשונים נאמרו בדבר.

א. דעת הר"ש מ"ב, ב"י סעיף ח' באריכות, שו"ת אבקת רוכל נ' נ"א, שו"ת הרא"ש ל' ד' ד"ה מי אני, ובסי' ב', ב"ח, רשב"א שער המים סוף ש"ג, שיורי טהרה קצ"ח ס"ק ס"ג סוד"ה עוד כ' הטו"ז, וד"ה ומ"ש עוד, ד"ה ומ"ש הרא"ש, מתוך דברי הרא"ש בשו"ת ל"א ג', שו"ת הרא"ש ל"א סוף סי' א', בית מאיר קונט' א' ס"ח, שו"ת רע"א מ' ד"ה אולם.

ב. דעת הרמב"ם והרא"ש בפירוש, ש"ך ל"ג, רא"ש ס"ט, ב"י קצ"ח ל"א, ביאור הגר"א קצ"ח ל"א, רמב"ם ט' י', כסף משנה פ"א סוף הלכה י"א, אשכול נ"ז, חידושי רח"ה פ"ט ה"ט, שמלה ס"ק ל"א.

ג. דעת הרשב"א, שו"ת רשב"א ח"ג רכ"ח, והריטב"א מכות ג' ב' (מובא בבדק הבית), יבמות ט"ו, רא"ה בשיטמ"ק ביצה י"ז, ב"י ס"ח, רשב"א שער המים שער ג', חזו"א ג' ב', סימן ב' ה' ו' י"א י"ב.

ד. דעת הראב"ד בבעל הנפש ב' י"ח, ראבי"ה תתקפ"ט - צ, והובא שיטה זו ב"ב ס"ה ב', ד"ה

ועוד אומר ר"ת בסוף דבריו, ועי' ריטב"א מכות ד' ד"ה ומעתה בא"ד, השגות הראב"ד ו' ד', ובכס"מ, טור שו"ע ח' י"א י"ב, רמ"א סעיף מ', חזו"א ליקוטים ה' ב' ג'.

האם גזירת מרחצאות [נדה סו' ב'] היינו הגזירה דמתני' שמעיין על גבי כלי נפסל:

ר"ש ה' ב', רשב"א שער המים הארוך והקצר ש"ג, ראב"ד שער הטבילה א' ד', (והובא בתוה"ב שער הטבילה (ל"א א'), ובר"ן שבועות ו' ב'), רא"ש סי' ט', בהגר"א קצ"ח ל"א, רשב"א תורת הבית הארוך והקצר ב"ז ריש ש"ז, ש"ך ר"א ל"ז, בית מאיר קונט' ג' סעי' י"ב, וקונט' ב', בית שלמה ח"ב מ"ד, שו"ת רע"א מ', ט"ז קצ"ח ל"א, ובשיורי טהרה ס"ק ס"ג, שו"ת הרשב"א א' תתכ"ח, ב"י, וב"ח סי' קצ"ח.

מעיין לאדם אי בעינן מ' סאה:

ר"ש ה' ב', תוס' פסחים י"ז ב', נזיר לח' א', ר"ת ספר הישר נ"ז, רא"ש סו"ס א', סמ"ג רמ"ח (רמ"א ד') ראב"ד ג' כ"ד (מובא בב"י ס"א), ר"ן שבועות (ה' ב' ד"ה אי) הגר"א ס"ק ו', רשב"א שער המים י"א, שערי תשובה לר"י ש"ג קכ"ה. חכ"א קכ"ב הל"ד וצ"ע, חזו"א תנינא ט' א' ד"ה כתב הגר"א, רשב"א בתורת הבית ריש שער הטבילה, וסותר מה שכ' בשער המים, רמב"ם ט' ו' ופירוש דבריו ב"י, ט"ז ו', ש"ך כ'.

סוגית שאובין א:

ג. הויה בטהרה:

אם הוא מהתורה אן מדרבנן: עיין ר"ש פ"ב מ"ג, ובשאר הראשונים הנ"ל האם חולקים.

אם פסול הויה בטהרה הוא רק במעין או גם במקוה:

רש"י זבחים כ"ה ב', ר"ש ורא"ש פ"ה מ"ה, ר"ש פ"ב מ"ג, רשב"א שער המים ח', רא"ש סי' י"א י"ב, שו"ת הרא"ש ל"א ד - ז, ריטב"א כ"ב ס"ו ב', ר"ן שבועות, טור. כולו ס"ל דנאמר גם במקוה.

הסוברים דרך במעין, הם רמב"ם פיהמ"ש פ"ה מ"ה, רמב"ם פ"ט ה"י, פ"ט יג - טו, פ"ד ה"א, פ"ו ה"ב, בעל הנפש ריש שער המים, עיין הערות שם משו"ת הראב"ד, ראב"ד עדיות פ"ז מ"ג ד', יראים כ"ו, הובא במרדכי תשמו, הגמ"ר (ח' ד'), הגר"ח הלוי ט' ט', גליונות, ובחזו"א ג' ט"ז, חת"ס יו"ד קצט, טור ושו"ע י"ד ל"ה מ"ח, ש"ך ל"ו, פ"ו, קכ"ג.

האם פוסל בג' לוגין או רובו:

ר"ש פ"ה מ"ג, רשב"א שער המים ח', חזו"א קמא ה' ב', ז' ה', תנינא ה' ז - ח.

השקה בדבר המקבל טומאה:

רשב"א שער המים ח', מיוחסות רכ"ז, ח"ג רכ"ח, רא"ש י"ב, פ"ה מ"א, חזו"א תנינא ג' י"ח, טוש"ע מ"ט.

עיין חזו"א תנינא ג' י"ז חילוקים בין מעשה אדם להויה בטומאה.

א. פסול שאובים אם הוא דאורייתא או דרבנן:

ר"ש בפ"ג מ"ג (עיין עוד ר"ש פ"ו מ"ח), גמרא ב"ב ס"ה ב' ת"ר צינור ס"ו ב' תלוש, תוד"ה מכלל, רמב"ן, יד רמה אות מ"ה, רשב"א, ריטב"א, ח"י הר"ן, הג"א סי' ט', פסחים יז' ב', רש"י ב"ק סז' א', יבמות פב' ב', רשב"א שער המים ד', שו"ת רשב"א ח"ג רכ"ד, ח"ה ס"ד, רא"ש מקואות סי' א', ב"ק פ"ז ס"ג, רמב"ם פ"ד ה"א - ב, פיהמ"ש פ"ד מ"א, בעל הנפש סי' ג' ג - ד, ר"ן שבועות (ה' א'), ראב"ה תתק"צ, אור זרוע ח"א של"ד, מרדכי שבועות סי' תשמ"ה (ג' א'), תוריד שבת ט"ז, שו"ת הרי"ד סי' ס"ב, נוב"י תנינא ק"מ בביאור הר"ש, שו"ת רדב"ז א פ"ה דיש ה' שיטות בשאובין דאורייתא, טור ושו"ע סעיף ג' ד', רמ"א סוף סעיף מ', נ"ג, ס"ז, ס"ט, ע', סדרי טהרה קצ"ט רסק"מ ד"ה וראיתי במהרי"ט.

ב. ג' לוגין בתחילה:

פ"ב מ"ג ומ"ד, ובטעמא דר' אליעזר נחלקו הראשונים הנ"ל, ע"ע ר"ן ע"ז (לה' ב').

מה נחשב בתחילה:

מהרי"ק נ"ו, הג"א כ"ב פ"ד סי' ט' בא"ד, ב"י סעיף מ"ד לדעת הרמב"ם, ש"ך קמ"א, תועפות ראם על יראים כ"ו ס"ק קס"ז, לחם ושמלה ס"ק ט"ז אות ב'.

חשיבות שיעור ג' לוגין:

עיין תוס' ב"ב ס"ה ב', ראב"ד עדיות פ"א מ"ג, גלות עליות פ"ב מ"ג.

לר"ת ג' לוגין בתחילה פוסלין מן התורה, אמאי אינם בטלים ברוב, עיין זכר יצחק סי' נ"ו.

דין נתן סאה שאובים למ' סאה, ונטל סאה, דין השקה המטהרת שאובין, ודין זריעה נמצא בסוף סוגיית מי המקוה.

סוגית שאובין ב:

א. שאיבה שלא לדעת:

פ"ב משנה ז' ח' ט', ר"ש ורא"ש גירסת ב"י ברא"ש, רא"ש סי' ה', משנה אחרונה פ"ד מ"א, גמרא שבת ט"ו ב' ושם שיטת רש"י, טור, רמב"ם בפירוש המשנה ובהלכותיו פ"ד ה"ג - ה, רשב"א ה', בעל הנפש ג' ד', שו"ע מ"א - מ"ג, ביאור הגר"א ע"ה, חזו"א תנינא ח' י- יד, קמא ה ח.

ראב"ד שם מהדו"ק, ומהדו"ב הובא בט"ז, רשב"א שער המים ה' (וכן הדין וכו'), שו"ת רשב"א מיוחסות רל"א, רא"ש סי' ב', טור ב"י סעיף ט"ו, לחם ושמלה ס"ק מ"ה ב', חזו"א ליקוטים ה' ב'.

ד. נתמלא המקוה על ידי רגלי אדם ורגלי בהמה:

ר"ש פ"ב סוף מ"ט עיין בנדפס מחדש, רמב"ם פ"ה מ"ח, רא"ש סי' ב', ש"ת הרא"ש ל"א ז', ראב"ד רשב"א הנ"ל, רמ"א ט"ו, ש"ך נ', חזו"א תנינא ג' י' ז', ח' ח'.

ה. נשפך מים מכלי נקוב שביד האדם:

תוס' תמורה יב' ב' ד"ה יוסף, רא"ש סי' ח', שו"ת ל' ד' בשם מהר"ם, ובתש' הנוספות מחדש סו"ס נ"ה, או"ז בשם ר' שמחה, שו"ת רשב"א מיוחסות רל"א, ב"ח סעיף כ"א, שו"ע מ', ט"ז מ"ז וסוף ס"ק כ"ז, ש"ך מ"ו וסוף ס"ק קכ"ג, בית מאיר קונט' ג' סעיף מ', קהלות יעקב סוף סימן מ"ט, חזו"א תנינא ג' י"א, קמא ד' ז'.

ב. גדר תפיסת ידי אדם:

פ"ב מ"ו - ט, ובמפרשים, תוי"ט, תורע"א, רש"ש, שק וקופה פ"ו מ"ה, סגוס פ"ז מ"ו, כלי שלא נעשה לקבלה פ"ד מ"ג, סוחט שער תוספתא ריש פ"ג הובא בר"ש מ"ו.

ראב"ד מהדו"ק ג' ד', רשב"א שער המים ה', ר"ן שבועות ה' ב', ריב"ש פ"ג, אליה רבה בביאור עונת גשמים, חזו"א תנינא ג' ז', י"ז בא"ד, ח' י"א - יד, קמא ו א, ד ב-ג, שו"ת חת"ס יו"ד רי"ד, דו"ח לרע"א תשו' ג', ש"ע מ"א - מ"ג.

עיין חזו"א קמא ד' א', תנינא ג ב.

ג. ג' לוגין מתוך טיט שבידיו:

סוגית שאובין ג:

ב. סילון כפוף:

השגת הראב"ד על הרמב"ם פ"ח ה"ז, כס"מ, בעל הנפש ג' י"א (במהדו"ה' בוקוולד, עיין בהערות ט"ו*), ובליקוטים), חידושי הגר"ח הלוי, גידולי טהרה שאלה ט', קהלות יעקב נ"ג נ"ד, חזו"א תנינא ג' בסוגריים סוף ס"ק י"ג. ר"ש פ"ו מ"ח בדין רכובה, ביאור הגר"א ס"ק פ"ח, חזו"א תנינא ד' ג', קכ"ו א' [ליקוטים ז' א'].

חוטט בצניזר. פ"ד מ"ג.

א. חור שנעשה מאליו:

מרדכי קידושין סי' תק"ס. מהרי"ק שורש נ"ו, רמ"א סל"ו, חזו"א קמא ה' ד' ד"ה מקואות, תנינא ס"ז א', י"ב, י"ג, לשון אליה רבה על המשנה.

ג. החלק שמחוץ לחקק:

שלטי הגיבורים ב"ב (לה' ב' אות א'), ש"ך ס"ק ע"ז נקודות, גי' מהרש"א סעי' מ"ו, רש"ש ב"ב ס"ה ב' תוד"ה צינור, רא"ש סי' ו', בית מאיר קונ' א' ל"ו, חזו"א קמא ה' ג', תנינא ה' ח' ט'.

ד. ביטול החקק:

פי' הר"ש, הר"מ, הרא"ש, ראב"ד בעה"נ ג' י', רמב"ן ב"ב ס"ה ב' ד"ה צינור שחקקו, יראים סי' כ"ו (כ' ב'), תוי"ט רש"ש, דרישה י"ג, פרישה מ"ג, שו"ת חת"ס או"ח סי' פ"ט ד"ה עוד נ'.

ה. מטרת החקק:

רשב"א שער המים ה', ראב"ד ג' י', בביאור דבריו עי' שו"ת חת"ס סוף רי"ד, דבר אברהם ג' י"ג. עיין חידושי ר' אריה ליב בביאור השיטות.

טבילה בכלי - פ"ד מ"ה.**א. דאורייתא או דרבנן:**

תוס' ב"ב ס"ה ב', פסחים י"ז ב' ד"ה אלא, נובי"ת קמ"ב, שו"ת רע"א מ', תו"כ שמיני ריש פ' ט' בדין ספינה, ביאור הגר"א כ"ט ל"ד, חזו"א תנינא ב' י"ג, כלים י"ט א' ב'.

ב. קבעו ולבסוף חקקו:

פ"ד מ"ה ר"ש ורא"ש. ב"ב ס"ה ב', רא"ש במשנה ה', פת"ש ס"ק ז'. בענין חקק ישן שסתמו וחזר וחקקו עי' רע"א ל"ט בשם בית מאיר, ונוב"י

אות י"ד, ונו"ב בדין ברוז נובי"ת שם בתחילת התשובה.

ג. שיעור הנקב לבטלו מכלי. האם כל שהו או שפופרת הנוד או נקב המטהרו מקבלת טומאה:

פ"ד מ"ה ר"מ ר"ש רא"ש, יבמות ט"ו א' ותוס' שם, תמורה י"ב סוף ד"ה יוסף (כונס משקה), פסחים ק"ט ב' ד"ה בים, ריטב"א מכות ד' ב', רא"ש סי' ח', שו"ת הרא"ש ל"א א', רמב"ם פ"ו ג' ד' ראב"ד בהשגות, בעה"נ ג' י"ב, ובהערות ל"ד משו"ת הראב"ד, שו"ת רשב"א ג' רכ"ח, חז"ה הגר"ח, טוש"ע ז' מ', ש"ך כ"ג, רע"א סעי' ז', שו"ת רע"א מ', חזו"א תנינא ח' ט', י"ב א', כ' ב'.

ד. סתימת נקב באיזה חומר:

תוספתא פ"ד הובא בר"ש פ"ד מ"ה קסטלין, רשב"א שער המים ה', רא"ש סי' ח', רמב"ם ו' ד', בהגר"א ל', מבאר כל המחלוקת, נוב"ב שם ס"ק ו' ושו"ת רע"א שם פליגי על הגר"א.

ה. כלי שנעשה לשמש את הקרקע אינו כלי:

כלים פי"א מ"ב, רא"ש סי' י"ב, רמב"ם כלים פ"ט ה"א, שו"ע מ"ח, נובי"ת קל"ז קל"ח, דחיבור לא הוי שינוי מעשה, פ"ת ל"ג, חזו"א ליקוטים סי' ז' ט' ד"ה והנה, וכלים כ"ה כ"א ד"ה ומהא, ועי' נובי"ת ד"ה ומה שהקשה שחילק בין לענין שאיבה לענין קבלת טומאה, וכ"כ החזו"א תנינא ב' י"ז.

סוגית שאובים ד:

דברי הרמ"א, אי בעינן שבמקום הראשון יקדימו הרוב מי גשמים.

ו. איזה רוב בעינן שיקדום, רוב ממקוה שלם או רוב ביחס לשאובין:

ב"י לדעת הרמב"ם, (ט"ז נ"ה בדעת הר"ש), רש"ש ו' ג', ב"ח, חזו"א תנינא ד' י"ד, גדו"ט ל"ו.

ז. שיעור המשכה:

ג' דיעות, ב"י סע' מ"ה בשם רשב"א, ריב"ש, תשב"ץ, ב"ח מ"ח בדעת רש"י, שו"ת חת"ס קצ"ט ד"ה אך מ"ש, ח"י הגרי"ז תמורה י"ב, חזו"א יו"ד קכ"ו ס"ק י', ליקוטים ז' ו', קמא ו' ט', תנינא ח' י"ג.

ח. המשכה על גבי קרקע, וראוי לבלוע:

רמב"ם ד' ח', בעל הנפש ג' ד', יראים סי' כ"ו (ל' ב') הובא במרדכי שבועות תשמ"ה, הגרי"ז תמורה י"ב, ע"י שו"ת חת"ס רי"ד ד"ה והנה במרדכי, גידולי טהרה נחל ל"ט, ב"י שו"ע רמ"א מ"ו, חזו"א תנינא ה' ז', י' י', קמא ב' סוף ס"ק ג'. בענין צינור מלט – חזו"א ליקוטים ג' א'.

ט. ביאור צירוף רביה והמשכה:

זכר יצחק נ"ו, תורת זרעים תרומות פ"ה מ"ו, הגרי"ז תמורה י"ב, משנת ר"א שו"ת יו"ד סוף כ"ז, אגר"מ יו"ד ק"כ ענף א'.

י. השקת שאובין למים כשרים פחות ממ' סאה, אם פוסל את הכשרים:

פ"ו מ"א, ג', ד', י', י"א, ר"ש, ר"מ, פ"ב מ"ד, רא"ש סי' י"ד, שו"ע י"ז י"ח, נ"ה, נ"ו.

חמשכה - פ"ד מ"ד, סוגיא דתמורה י"ב.

א. המשכה בכולו:

רמב"ם בפיהמ"ש, וביד ד' ח', בהגר"א ס"ק ע"ז, רמב"ן ב"ב ס"ו ב', רשב"א שער המים ז', ר"ן שבועות ה' ב', ר"ש פ"ב מ"ז, פ"ד מ"ב, שו"ע מ"ד, שמלה ע"ד ע"ה, חזו"א תנינא ד' יג – טז.

ב. מ' סאה מי גשמים, אחרי שאובים בהמשכה:

תוס' בתמורה יב' ב' משאלתות, דרכי משה ס"כ שלא חוששים לשאלתות, ט"ז סוף סקנ"ה, רע"א על ש"ך צ"ט, משנת ר' אהרן שו"ת יו"ד כ"ט י"ח הביא ראשונים לא כרע"א,

ג. המשכה בלא רביה אי מהני מן התורה להשיטות דשאובין פסול מן התורה:

רמב"ן ב"ב סוף ד' ס"ו ב', תוס' ב"ב ס"ו ב' מר' משה מפונטיזא, מרדכי קידושין ר"ס תק"ס, שמלה ס"ק ע"ד בשם תשב"ץ ומהרי"ט, חזו"א יו"ד קל"ט ז', תנינא ג' סוף ס"ק י"ד, ליקוטים א' ד"ה והא, ח"י הגרי"ז תמורה י"ב, משנת ר' אהרן שו"ת יו"ד כ"ט ב'.

ד. אי בעינן שיקדים רביה להמשכה:

ר"ש ד' ד', ב' ז', בעל הנפש ד' ז', ר"ן שבועות ה', הג"א ב"ב פ"ד ס"ט, מהרי"ק שורש מ"ו ד"ה ועוד, ב"י מדברי הרמב"ם, רמ"א מ"ד, שמלה פ', או"ש ד' ח' בדעת מהר"ם, חזו"א תנינא ד' י"ד, חזו"א יו"ד קל"ט ו – ח.

ה. י"ט סאה מים שאובין [בלא המשכה] לתוך כ"א סאה מי גשמים, ואח"כ המשיך הכל למקום שני:

מחלוקת הרמב"ם פ"ד ה"ח, והר"ש פ"ד מ"ד בביאור תוספתא דגג. ועיין ש"ך צ"ט בביאור

גדר פסול ג' לוגין

א. דין מילואו ועוד:

פ"ג מ"א ב, בעל הנפש ג' ה – ו באופן החשבון, רמב"ם ה' ו', רשב"א שער המים ו', שו"ע ונו"כ י"ט – כ"ב, חזו"א תנינא ה' ב-ו. בספק עי' ירושלמי תרומות סופ"ד.

ד. מכלי אחד ד' פעמים:

בעל הנפש ג' ד', הגר"א נ', ועי' חזו"א תנינא ד' ט', ליקוטים ה' ג' בחזור וממלא ושופך, שלטי הגיבורים כ"ב ל"ה ב', ועיין עוד מג"א או"ח סי' תר"ו ס"ק ט' בשם רבינו יונה ובהגר"א שם, וסותר לכאורה מש"כ הגר"א כאן, וצ"ע לחלק בין שאובין למקוה, לבין ט' קבין.

ב. מקוה שנפסל ע"י ג' לוגין אי אמרינן דכל המים נהפכו לשאובין:

נפק"מ אם נפלו ממנו ג' לוגין למקוה חסר, רמב"ם ה' ה', רמב"ן חולין הו"ד בר"ן סו"פ כל הבשר, שו"ת רשב"א רל"א, גידול"ט נחל כ"ג, שמלה מ"ט, חזו"א ליקוטים סי' ז'.

ה. כלי שיש בו כמה תוכות חשיב כלי אחד:

שו"ת חת"ס סוסי' רט"ז הו"ד בפ"ת ט"ז, חזו"א תנינא ד' ט'.

ו. נתכוין לרבות:

ג' פירוש, רמב"ם ה' א', רשב"א שער המים ו' טושו"ע ט"ו, ב"ח כ"ד, תוי"ט בשם מהר"ם.

ג. ג' לוגין צירופם:

כמה כלים פ"ג מ"ג ד', תמורה י"ב ב', רש"י, חי' הגרי"ז, תוד"ה יוסף, תוי"ט תמורה פ"א מ"ד, תועפות ראם סי' כ"ו אות רכ"ו.

ז. מים טמאים פחות מג' לוגין:

ב"י סכ"ב, ש"ך, תוספתא הנ"ל.

סוגית מי המקוה:

בריתו מהמים, שלג, מי פירות, טיט.

א. ברייתו מהמים, יבחושיין:

פ"ו מ"ז, זבחים כ"ב א', סתירה לכאורה ברמב"ם פ"ח ה"ו והי"א, ובשו"ע ל"ג נ"ב, תוי"ט פ"ו מ"ז, בעל הנפש ג' ט"ו, ג כ"ג, ד י"א, ר"ש סוף פרק ג', גליון מהרש"א בסעיף נ"ב, גידולי טהרה גבא ס"ד, חי' הגרי"ז זבחים כב.

חזו"א קמא ח' ג' ד"ה נראה לענין אי יבחושיין פוסל בג' לוגין,

ב. אם יבחושיין צריך ריסוק:

רמ"א או"ח ק"ס י', מג"א קס"ב י"ז, משנה ברורה ק"ס ס"ק מ"ה, חי' מהרי"ח על המשנה, חזו"א תנינא ו ט, מכתב חזו"א סוף כרך טהרות (ע' רצ"ו).

ג. שלג. טבילה בשלג קפוא :

פ"ז מ"א. ר"ש טהרות פ"ג סוף משנה ב', מרדכי שבת סוף פ"ד, בעל הנפש ב' ב - ד, עיי"ש בהערות בביאור הראב"ד, חת"ס יו"ד רי"ג וסי' ר', ושמלה ס"ב ב' ד"ה והנה, פ"ת כ"א, חזו"א ליקוטים א', קמא ח' א', תנינא ו' ד' ד"ה ויש.

ח. טיט :

באיזה טיט כשר. פ"ז מ"א, פ"ט מ"ב, פ"ז מ"ז, פ"ב מ"י, סי' קצ"ח ש"ך ס"ק מ' (רש"י שבת קמב ב) רש"י סוכה י"ט ב'.

ט. מי פירות :

פ"ז מ"ב, יבמות פ"ב ב', וברש"י הטעם משום ביטול, תוד"ה נתן, רמב"ם ז' ו', גידו"ט גבא ל"ו, שו"ע כ"ד, חזו"א תנינא ה יב (או"ש מאכלות אסורות י טו בד"ה ובוזה נבאר) ברכת שמואל יבמות כא ח, שערי יושר ג כז בד"ה וכן נראה.

ד. האם שלג צריך ריסוק :

ב"י, וש"ך ע"א בדעת הרמב"ם, ראב"ד ב ג, רא"ש סי' י"ח, שו"ע או"ח ק"ס ס"ב, רמ"א ס"י, מג"א סקט"ז, ט"ז קנ"ט כ', שער הציון ק"ס ס"ק ס"א, חזו"א תנינא ו' ג', נוב"ת או"ח מבין המחבר נ"ז ג', ובחתימת הספר ד"ה ואפשר.

י. נתן סאה ונטל סאה במי פירות :

ר"ש ורא"ש, רמב"ן רשב"א ריטב"א יבמות פ"ב ב', דאיידי במי פירות, ועיין רש"י שם.

יבמות ברש"י עד י"ט פעמים, עי' תו"י שם ב', תשו' רע"א רכ"ב סקכ"ה, חזו"א תנינא ה יא, ליקוטים ג ו ד"ה רא"ש.

האם מדאורייתא כשר יותר מרוב, תוד"ה נתן, מרדכי תשמה (ג' א') הובא בדרכי משה י"ט.

ה. האם נפסל בשאובין, כאשר הביאו בכלי בהיותו קפוא, ומשהוציאו נפשו :

בעל הנפש ב ב-ד, השגות רו"ה שם, מרדכי שבת שם, טוש"ע ונו"כ ל', אחיעזר ח"ג ל"ג ב'. הבאתו בכלים מדין הויה בטהרה: חזו"א קמא ח' א'.

ו. כל המקוה משלג :

רש"י סוכה י"ט ב' ד"ה לא עלתה, שבת קמ"ד ב' ד"ה רב פפא, הגהות מרדכי ספ"ד שבת, רמב"ם פ"ז ה"ג, בעל הנפש ד יא, השגות הרו"ה ב ד, גליון רע"א על בעל הנפש, ב"ח ל"ד, ב"י וטוש"ע ל', ש"ך ורע"א שם, משנת ר' אהרן שו"ת יו"ד כ"ט כ"ט, שטמ"ק זכחים כב א' אות ג', חזו"א תנינא ו' א - ג.

יא. נתן סאה ונטל סאה במים שאובין :

בעל הנפש א ה (ד ט), ורו"ה שם ב', רמב"ם ד ו-ז, ובכס"מ, רשב"ם ורגמ"ה ב"ב ס"ו סוע"א, ח"י הרמב"ן ב"ב ס"ה סוף עמוד א', מפני מראית העין. רא"ש סו"ס א', סי' י"ח, רשב"א שער המים ז', ש"ך ס"ג, קי"ב, הגר"א נ"ט, בעל הנפש ע' ר"מ הערה 24, שו"ת חת"ס רי"ד, חזו"א תנינא ד י, יו"ד קכ"ד קכ"ג, שמלה נ"ד בשם הגידו"ט.

יב. השקה, להכשיר שאובים :

אם השקה רגע אחד לכשרים, מטהר את השאובין גם לכשיפסק ההשקה :

רא"ש סימן א' סברא הוא וכו', רא"ש ב"ק פ"ז ס"ג, ב"י ושו"ע סנ"ב, ש"ך ס"ק קי"ב בשם רבינו ירוחם, רא"ש בפירוש פ"ו מ"ח.

ז. מקוה שאוב שהגליל :

תוספתא טהרות ב ג, ובביאורו נחלקו שו"ת הרא"ש ל"א ב', סמ"ג הובא בב"י סעי' ל"א, דרכי משה כ', בהגר"א לתוספתא סופ"ב, גדולי טהרה סי' י"ב, שמלה סוף ס"ק ע"ב, חזו"א תנינא י"א.

הרא"ש ב"ק פ"ז ס"ג מוכיח מכך שמהני השקה רגע אחד. ולהראב"ד לא מהני רק במחצה מצומצם. כס"מ פ"ד ה"ז, חזו"א ליקוטים סי' ג', סי' ט', סי' י' (מרן החזו"א זללה"ה הורה שיעשו מקוה רק בחיבור זריעה ולא בהשקה). עיין ספר בעל הנפש להראב"ד מהדו' הרב בוקוולד בביאור הענין, דיש כמה חילוקי מנהגים בזה.

תלוי בנדון אות י"א, דאם נטל סאה ונתן סאה פוסל בשאובין, מבואר לכאורה שמדינא אין מועיל השקה רגע אחד, להופכו לכשר לעולם.

יג. זריעה (מקואות שלנו) :

פ"ו מ"ח ממלא בכתף וכו'. בשו"ע נשמט דין זה.

סוגית שינוי מראה

ג. נשתנה מראיתו מחמת יין, ואחר כך חזר למראה יין, האם היין עצמו מצטרף למ' סאה :

הדגות הראב"ד סוף פ"ז, ב"י סוף סעיף כ"ט בדעת הרמב"ם והר"ש.

ד. גדר שינוי מראה, האם צריך מראה מים ממש :

בעל הנפש להראב"ד ב' ט', ראה שם בהערות מהגולות עליות לענין ג' לוגין, וכן הוא בשו"ת אבני נזר.

ה. מי צבע :

מכות ג', תו"כ פרשה ט' ד', זבחים ע"ח תוד"ה הא, משנ"ב ק"ס ס"ק ד', חזו"א קמא י' ג', או"ח כ"ב ט'.

ו. שינוי מראה במעיין וים :

בעל הנפש להראב"ד ב' ט"ו, רמב"ם פ"ז ה"ט.

פ"ז מ"ג – מ"ה, מכות ג' ב', ד' א', ח' הריטב"א שם.

א. האם שינוי מראה הוא פסול בעצם המקוה, או למעשה הטבילה :

נפקא מיניה א', היו כ' סאה מראה יין, או מ' סאה שמחציתן מראה יין, האם נפסל בג' לוגין מים – ר"ש, הגהות הגר"א על התוספתא פ"ז אות י"ט דהר"ש גריס שם יין, הא מים פוסל, והגר"א גורס מים. השגות הראב"ד סוף פ"ז.

נפקא מיניה ב', מ' סאה מכוונים ומחציתן מראה יין, האם טובל בחלק המים – השגות הראב"ד פ"ז ה"ט (ועיין לשון הרמב"ם אולי משמע דמתיר בזה).

ב. שינוי מראה פסול מן התורה או מדרבנן :

קרית ספר מקואות פ"ז, שטמ"ק בזבחים ע"ח בהשמטות א' גלי קרא, בעל הנפש להראב"ד ב' ד', ושם ב' י' עיין שם שינוי מהדורות אות 32 'סמכו', חזו"א תנינא ה' י"ב.

א.

בס"ד סיון תשס"ז

לכבוד הגאון הגדול ה'דברי שר' מוהר"ר שריאל רוננברג שליט"א חתנא דבי נשיאה דמרן הגאב"ד הגאון ר' ניסים קרליץ שליט"א

השלו' והברכה

בנדון ה'גמ"ח המרכזי' העומד תחת נשיאותכם, הנה נודע לכל גודל ההצלה העצומה שיש בדבר, והנדרש נוגע לרבים.

בגמ"ח ישנו מסלול, בו האב תורם סך ממון בתשלומים שונים, והגמ"ח מבטיח 'ללא התחייבות' שיתן לילדו של התורם הלוואה, בבא עת כלולותיו. כך שהתורמה של האב אינה ניתנת מלווה למלווה, כי הלווה הוא הילד ולא האב, ולכן אין בדבר משום איסור ריבית.

הנוהל בגמ"ח הוא, שמיום האירוסין יכול הילד לקבל את ההלוואה.

ואני בשאלתי, שלענ"ד סעיף זה צ"ע.

דהנה בשו"ע סימן ק"ס סעיף ט"ז איתא: 'מותר לומר לחבירו הילך זוז ואמור לפלוני שילווני, ואפילו לבן המלווה מותר לומר כן (דהיינו לתת לו זוז, ולומר) והוא שיהיה גדול ואינו סומך על שולחן אביו'. הרי שאם סמוך על שולחנו אסור.

יתכן לפרש הלכה זו, שכאשר הוא נותן מתנה לבן הסמוך על שולחן אביו, הרי זה כנתינה לאב, כי דינא הממון שמקבל הבן נעשה מיד של האב.

אולם הש"ך ס"ק כ"א גדול ואינו סמוך, משמע דתרווייהו בעינן, וכ"כ הט"ז (ס"ק י', אמנם יעוי' בהגר"א אבל...). דהיינו שגם לקטן שאינו סמוך אסור לומר כן, והרי באופן זה הממון שמקבל הבן אינו נעשה מיד 'של אב'. אלא מכאן שעשו את בן האב כגוף האב לענין ריבית, ולכן ישנו לאיסור זה בשני האופנים, גם קטן ואינו סמוך, וגם גדול והוא סמוך.

ואם כן לפי זה, לכאורה הוא הדין בנדון הפוך, כאשר הבן הוא לווה, והאב נתן זוז למלווה, הוי כמו שהאב והבן כאיש אחד לענין ריבית, והרי זה ריבית מלווה למלווה.

וזה נראה וודאי, שבימינו בן מאורס הוא סמוך על שולחן אביו, ואף שמדובר בצרכי ביתו העתידיים, מ"מ הוא נחשב סמוך, מטעם שגם כל צרכי ביתו העתידיים נעשים אך ורק על ידי הוריו, ואין לו משל עצמו כלום, בכל זמן זה של טרם הנישואין, כך שגם לענין 'הכנת ביתו' הוא סמוך.

ולפי זה לכאורה ראוי לתקן בגמ"ח, שאין לקבל את ההלוואה מיום האירוסין, אלא מיום הנישואין כאשר יוצא מגדר 'סמוך על שולחן אביו'.

החזקתם באימה לכבוד התורה

חיים ראז בלאאמור"ר הרה"ג ר' אהרן ראז

ב.

תשובת הגאון ר' שריאל רוננברג שליט"א

רב שכונת רמת דוד בני ברק

בס"ד א' תמוז תשסז

כבוד הרב חיים ראז שליט"א

מכתבו קבלתי, הדין המבואר בשו"ע יו"ד סי' ק"ס סט"ז, דהנותן דינר לבן המלווה הוי כנותן למלווה.

ויפה העיר, דהנותן לבנו קטן שאינו סמוך על שולחנו, אין זה נתינת ממון למלווה, דקיי"ל קטן שאינו סומך דינו כגדול, רק דמכל מקום אסור כיון שיש הנאת ממון למלווה מזה, שאם יחסר לחמו של הקטן לא יצטרך המלווה ליתן לו.

אך נידון דידן הוא, דהנותן דינר למלווה כדי שבנו הסמוך על שולחנו יקבל הלוואה, ובוודאי דיש כאן הנאה לנותן הדינר, אך אין איסור לנותן לקבל הנאה, רק לקבל הלוואה אסור לו, וכיון שההלוואה ניתנת לבן, והוא חייב לפורעה, ועל האב אין שום חיוב לפרוע על כן אין לאסור.

אמנם היא מילתא חדתא שלא נתפרשה בפוסקים, וצ"ע.

ובאה"ח

שריאל רוננברג

ג.

לכבוד הגאון המופלא הגאון ר' שריאל רוזנברג שליט"א רב שכונת רמת דוד בבני ברק שלו' ורוב ברכה עליו ועל בני ביתו מכתבו הגיעני וכולא יומא חדאי, שזכיתי להוד תשובתו הרמה, של גאון דרב גובריה כמותו. הנה תורף השאלה, בדבר שהאב נותן ממון לגמח המרכזי, ועבור כן נותנים לילד הלוואה, בין האירוסין (שידוכין) לנישואין. אנוכי הקטן טענתי שבן הסמוך הוא כגופו של אב לענין ריבית, והוי ריבית מלווה למלווה, ותשובתכם שאינו כגופו. מה שמצאנו שאסור ליתן זוז לבן קטן שאינו סמוך, בכדי שאבי הבן ילווה לנותן, טעמו דחשוב שהאב המלווה קיבל בעצמו הנאה מהנותן, כי אם יחסר לחמו יפלו צרכיו על אביו הוי ליה כמו שקיבל האב הנאה, ואין משם ראייה שבנו הוא כגופו לאופן אחר שלא קיים טעם זה, והיינו בנידון דידן. אלו תורף דבריו. והבנתי היטיב כוונתו. אם כי היה לי איזה טענה, אמרתי לא אתעקש, ובדרכי אסמוך ארכבן כמותו.

מיהו אחר העיון שנית, נוכחתי כי - אם כי כבוד תורתו במקומו מונח, וכבר שמעתי רוב תהלתו ממורי ורבי ראש הישיבה רבינו ברוך רוזנברג זללה"ה - אבל דברייכם לענ"ד לא יכוננו יחדיו, עם דברי הני תקיפי קמאי ראשי הגולה הרשב"א והר"ן בחידושיהם. ואפרש דברי.

(א) הנה באופן האמור בפוסקים, שנותן לבן זוז כדי שאביו ילווה לנותן, מצד הדין הבן יכול לכלות את הממון, ובאופן שאינו סמוך וכעת יש לבן פרנסה (שהרי אינו סמוך) נראה שהנאת האב שכתב מעכ"ת, הרי זה בגדר 'הנאה רחוקה' ומופלאה, שאם כי כתב רמב"ם בהלכות עדות, דהוי הנאה לענין נוגע בעדות, אך וודאי שכזה צד הנאה לא נאסר ללווה לעשות למלווה גופיה, בשעה שמעותיו בידו, ולכן מסתבר יותר שהטעם כמו שכתבתי 'דהבן נידון כגוף האב' וכמו שמשמע בלשון הראשונים ב"מ ס"ט ב' - זהו טענתי מסברא -

ואי משום הא לא הייתי כותב, שהרי סוף סוף טעם 'כגופו' הוא כגזירת הכתוב וכמילתא בלא טעמא, ואילו טעם שכתב מע"כ הגאון שליט"א קרוב לשמוע, וגם בדברי הט"ז נראה כן.

(ב) אבל אחר העיון, נראה שמבואר בראשונים טעם שלישי, טעם אחר לגמרי.

דהנה לשון חי' הרשב"א (בבא מציעא ס"ט ב') 'הא דאמרינן בבב"א דרב פפא, שקיל אוגנא מקיראי, ואמר לאבוה דלזפינהו, היינ דווקא בנו גדול, אבל בנו קטן כגופיה דמי ואסור, וכדאמרינן בפרק הפועלים (ב"מ צ') גבי סירוס דבנו קטן כגופיה דמי, וחיישינן להערמה, וכל שכן הכא דחמיר איסורא, ולא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שולחן אביו זהו גדול. עכ"ל. וכ"כ גם בחידושי הר"ן שם, ובנימוקי יוסף שם.

לכאורה כתוב כאן ב' טעמים א' כגופיה, ב' הערמה. וצריך ביאור מה צריך לשניהם, ומדוע לא אמר 'ועוד'. ונראה ברור ש'כגופיה' אינו אלא גדר הדבר, והטעם שעשו כן הוא מחמת 'הערמה'.

כלומר, הבן מבין שמתנה זו קיבל בזכות אביו, ומבין שמגיע הדבר לאביו, וילך ויתנם לו, וזהו כוונת הנותן ומזימתו, זהו ההערמה שבדבר (דאי לא תימא הבן יתנו לאב, מה צריך הערמה, הרי מותר לעשות כן מן הדין בריש גלי), ומשום הכי עשו חכמים את הבן כגוף האב, לענין הא מילתא (וכלל גם אם באופן פלוני, אין את ההערמה (הזו)).

מעתה בנדון דידן, הנה הן אמנם ההלוואה הניתנת לבן, הרי מצד חו"מ אין ספק שאכן אין לאב חלק בו, אבל מצד שאלת ההערמה, ברור הדבר שהכוונה לאביו, כל בן מבין שהכוונה לאביו, וגם כוונת האב לעצמו. וידעתי כי דברי תימה הם, הלא הכוונה שיהא הלוואה לבן.

אך הגע עצמנו, קיבל הבן סידור מלא בנישואיו והאב זקוק להלוואה עבור חוב אחר, הכי לא יעשה הבן אל ההלוואה בעבור אביו, הרי יודע שאביו שילם על הלוואה זו מאות דולרים, ורק

בלאזאמו"ר הרה"ג ר' אהרן ראז שליט"א רב בית החולים ביקור חולים ירושלים

ד.

תשובת הגאון ר' שריאל רוזנברג שליט"א

בס"ד כ"ג תמוז תשס"ז

כבוד הרב חיים ראז שליט"א

קיבלתי מכתבו השני, ובו חושש שקבלת ההלואה על ידי הבן אינה אלא הערמה, ובזה צדקו דבריו, דאם האב מקבל על עצמו לפרוע ההלוואה דיש בזה חשש גדול שאין זה אלא הערמה, ואפילו במקבל ההלוואה אחר הנישואין אני חושש לזה.

ואין היתר כי אם כשהבן הוא מקבל על עצמו לפרוע ההלוואה ואז ודאי הוא נחשב הלואה ולא האב, ואין כאן חשש הערמה [ואם מדי פעם האב נותן לבן סכום כסף לסייע לו בפרעון ההלוואה, בזה מסתבר דמותר, דסוף סוף עול הפרעון מוטל על צוארי הבן ולא על צוארי האב].

והנני בברכה

שריאל רוזנברג

בשעה זו יכול לקבל את ההלוואה בצורה זו שבחו"מ הבן יהיה הלווה. ועוד הגע עצמינו לחילופין, הבן לא קיבל סידור מלא, ואבי הבן בעל הזכאות בגמ"ח, התחייב למחותנים סכום כך וכך, האם יתכן שהבן יקח את ההלוואה להשקיע במסחר, והאב שיסדר לו רח"ל, בוודאי חלילה לעשות כן, כי לפחות הלוואה זו שהאב טרח בה, מבין כל בן שהאב יקבע מה ייעשה בה (אף שבחו"מ רק הבן הוא הלווה)

ובכן ברור כשמש שיש כאן הערמה, וממילא הגדר שקבעו חכמים ואמרו שהבן כגופו של אב כמבואר בראשונים הנ"ל, כולל אופן זה גם כן.

חלילה איני כמכריע, רק שלפי היוצא מהסוגיא, לכאורה הדברים ברורים ומוכרחים, כמש"נ שכל עוד הבן סמוך על שולחן אביו, נאסר כי עשוהו כגופו.

ואמנם ממון גמ"ח יש לדון מצד היתרים נוספים, שיהיה מותר בו ריבית דרבנן.

אך עיקר ההיתר הוא שאין הרבית מלווה למלווה, ולכאורה ראוי לפעול שיהיה הזכאות רק משעת הנישואין.

ועתה אחלה פניו שיוסיף ויודיעני דעתו הרמה בסוגיא זו.

החותם באימה וקידה

חיים ראז

מסקנת הדברים:

בענין הגמ"ח המרכזי, בתכנית תרומת הורים וכדומה, שהאב תורם סכום, והבן מקבל הלוואה בעת כלולותיו, על מנת שהבן נחשב כלווה ורק הוא מחויב לפרוע.

השואל סבר על פי דברי הפוסקים שעצם הדבר מותר. אך זאת דווקא אם ההלואה תיעשה אחרי הנישואין, אבל אם קבלת ההלוואה היא בין האירוסין לנישואין אסור, וכמו שכ' בספר באר החיים הלכות רבית עמוד י"ד.

דעת הגאון שליט"א אינה כן, אלא ההלוואה מותרת גם אם ההלואה נעשית לפני הנישואין. אולם גם לדבריו ההיתר איננו בכל אופן, דהיינו שאם האב מקבל על עצמו לפרוע את ההלוואה, אף על פי שמצד חו"מ רק הבן מחויב בפרעון ההלוואה ולא האב, בכל זאת הרי זה אסור על פי דברי הפוסקים הראשונים ז"ל, וזהו גם אם קבלת ההלוואה היא לאחר הנישואין, וההיתר הוא דווקא כאשר הבן, הוא מקבל על עצמו 'באמת' לפרוע את ההלוואה.

